

Wyrok z dnia 22 września 2011 r., V CSK 420/10

Jeżeli przedmiotem świadczenia jest określona ilość rzeczy oznaczonych co do gatunku, ochrona dłużnika przed ponoszeniem nieuzasadnionych kosztów nabycia przez wierzyciela takiej samej ilości rzeczy tego samego gatunku (art. 479 k.c.) zależy od wykazania, że wydatki z tego tytułu były nadmierne.

Sędzia SN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

Sędzia SN Iwona Koper (sprawozdawca)

Sędzia SN Kazimierz Zawada

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "C.P.", spółki z o.o. w G. przeciwko Małgorzacie W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 września 2011 r. skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 15 czerwca 2010 r.

oddalił skargę kasacyjną i zasądził od pozwanej na rzecz powodowej spółki kwotę 3600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Opolu wyrokiem z dnia 18 marca 2010 r. zasądził od pozwanej Małgorzaty W. na rzecz powoda "C.P.", spółka z o.o. w G. kwotę 522 264,51 zł z ustawowymi odsetkami, ustalając że dnia 1 czerwca 2006 r. strony zawarły umowę, w której pozwana zobowiązała się sprzedać spółce w okresie od dnia 15 sierpnia 2006 r. do dnia 30 września 2006 r. ilość 2500 ton owsa luzem w cenie po 345 zł netto z podatkiem VAT za tonę metryczną, *loco* elewator portowy, płatnej w ciągu siedmiu dni od dostawy towaru i dostarczenia oryginału faktury handlowej. Strony postanowiły, że kupujący ma prawo potrącić z należności sprzedającego różnicę wynikającą z nabycia brakującej partii towaru przez kupującego od innego dostawcy, po aktualnej cenie rynkowej. Dnia 21 czerwca 2006 r. powódka zawarła z pozwaną kolejną umowę dotyczącą dostawy w okresie

od dnia 1 września 2006 do dnia 15 października 2006 r. 500 ton owsa luzem w cenie po 350 zł netto za tonę metryczną z podatkiem VAT, *loco* elewator portowy, płatnej w ciągu siedmiu dni po dostawie i dostarczeniu oryginału faktury. Również w tej umowie strony zastrzegły dla kupującego prawo potrącenia z należności sprzedającego różnicy wynikającej z nabycia od innego dostawcy po aktualnej cenie rynkowej, brakującej – na skutek niedostarczenia przez sprzedającego – części towaru.

W czerwcu 2006 r. na terenie województwa opolskiego wystąpiła susza, która spowodowała zmniejszenie ilości owsa sprzedawanego do skupu i wzrost jego ceny. W związku z tym pozwana informowała powódkę o możliwym wzroście cen, podtrzymując zobowiązanie do dostarczenia owsa w umówionej ilości. Pismem z dnia 13 września 2006 r. powódka wezwała pozwaną do wykonania umów pod rygorem obciążenia ją różnicą wynikającą z nabycia brakującej partii owsa od innego dostawcy po aktualnych cenach rynkowych. Równocześnie powódka poinformowała pozwaną o możliwości podania terminu, w którym będzie mogła wywiązać się z zobowiązań, na wypadek trudności z wykonaniem umów, deklarując możliwość przedłużenia terminów spełnienia świadczenia o 30 dni bez dodatkowych kosztów. Wobec braku odpowiedzi pozwanej na to pismo, powódka w dniu 4 października 2006 r. ponowiła wezwanie od rygorem skierowania sprawy do sądu. Pismem z dnia 14 listopada 2006 r. wezwała pozwaną do zapłaty kwoty 614 840 zł z tytułu niewykonania umów lub wykonania ich w brakującej części w nieprzekraczalnym terminie do dnia 20 listopada 2006 r. Na to pismo pozwana nie odpowiedziała. W dniu 27 października 2006 r. powódka, jako kupująca, zawarła ze sprzedającym "L.D.C.P.", spółką z o.o. umowę, w której sprzedający zobowiązał się dostarczyć 3300 ton owsa polskiego ze zbiorów 2006 r. w cenie po 571,78 zł za tonę z podatkiem VAT do dnia 10 listopada 2006 r. Zapłata za dostarczony owies nastąpiła w drodze kompensaty wzajemnych wierzytelności. Owies w ilości 3000 ton zakupiony od "L.D.C.P." przedstawiał wartość 1 622 764,51 zł.

Przy obliczaniu kwoty należnej powodowi od pozwanej, Sąd Okręgowy odliczył równowartość kosztów załadunku owsa wynoszących kwotę 63 000 zł oraz o kwotę 1 037 500 zł, którą powód byłby zobowiązany zapłacić pozwanej, gdyby wykonała umowy dostawy owsa, i zasądził na rzecz powódki kwotę równą powstałej w wyniku tego różnicy, wskazując art. 535 i 479 k.c. jako podstawę prawną uwzględnienia powództwa. Oddalił podniesiony przez pozwaną zarzut

przedawnienia roszczenia powoda, uznając, że termin przewidziany w art. 554 k.c. odnosi się wyłącznie do terminu przedawnienia roszczeń przedsiębiorcy – sprzedawcy, a nie do roszczenia kupującego z umowy sprzedaży, które przedawnia się w terminie trzech lat, zgodnie z art. 118 zdanie drugie k.c. Nie uwzględnił obrony pozwanej, która podnosiła, że przyczyną niewywiązania się przez nią z umów była susza, wobec niewykazania związku między tymi faktami oraz braku umowy między stronami co do tego, że zjawiska atmosferyczne noszące znamiona siły wyższej wyłączają obowiązek świadczenia przez pozwaną.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyły apelacją obie strony; pozwana w całości, wnosząc o jego zmianę przez oddalenie powództwa, powódka zaś w części oddalającej powództwo o dalszą kwotę 92 575,49 zł, zarzucając sprzeczność ustaleń z materiałem dowodowym i nieuwzględnienie kupna od "L.D.C.P." 3300 ton owsa na zamianę.

Sąd Apelacyjny ustalił, że w okresie od dnia 23 do dnia 29 października 2006 r. ceny owsa wynosiły w Polsce od 330 do 625 zł za tonę, a odnosząc się do zarzutów pozwanej stwierdził, że strona powodowa już w pozwie udowodniła swoje roszczenie, obowiązek zaś zapłaty uzgodnionej ceny przez pozwaną wynikał z samej umowy, a nie z korygującej faktury. Sąd Apelacyjny podniósł także, że pozwana działając przez profesjonalnego pełnomocnika nie wniosła – zgodnie z art. 162 k.p.c. – o wpisanie stosownego zastrzeżenia do protokołu rozprawy z dnia 20 sierpnia 2009 r., na której spóźniony dowód dopuszczono, przez co straciła prawo powoływania się na to uchybienie.

Analizując zarzuty prawnomaterialne wskazał, że do ustalenia właściwej ceny nie ma zastosowania art. 536 § 2 k.c., gdyż strony wprost określiły, że chodzi o cenę rynkową kupna dokonanego w ramach wykonania zastępczego, przez co rozumiały cenę, za jaką powód kupi od innego producenta oferującego sprzedaż swojego produktu na rynku, a nie cenę średnią lub przeciętną. Nie można przy tym mówić o obowiązującej cenie rynkowej, obowiązywać może bowiem cena ustalona urzędowo. Ceną rynkową, w znaczeniu przyjętym w umowach stron, była cena ustalona między powódką i "L.D.C.P." w wysokości 571,78 zł, mieszcząca się pomiędzy ceną minimalną i maksymalną, jakiej domagali się sprzedawcy za tonę owsa w chwili zawierania umowy z "L.D.C.P."

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego o braku podstaw do powoływania się przez pozwaną na przesłanki przewidziane w art. 357¹ k.c.,

którego zastosowanie jest możliwe jedynie w czasie istnienia stosunku prawnego, a żądanie takie musi mieć postać powództwa lub powództwa wzajemnego, a nie zarzutu procesowego. Uznał za bezpodstawny zarzut niewykonania zobowiązania przez pozwaną z powodu obiektywnej niemożności świadczenia (art. 495 k.c.), której istnieniu przeczy nabycie przez powoda w ramach wykonania zastępczego towaru o umówionych z pozwaną parametrach. Zaakceptował dokonaną przez Sąd Okręgowy wykładnię art. 554 k.c. i będące jej następstwem oddalenie zarzutu przedawnienia.

W uwzględnieniu apelacji powoda, w następstwie zmiany sposobu obliczenia ceny owsa kupionego w ramach wykonania zastępczego od "L.D.C.P.", ustalił ją w kwocie 1 715 340 zł i po obniżeniu jej o niekwestionowaną przez pozwaną kwotę 1 037 500 zł, jaka byłaby jej należna – zmieniając wyrok Sądu Okręgowego – podwyższył zasadzoną na rzecz powoda należność do kwoty 614 840 zł. z ustawowymi odsetkami, poczynwszy od dnia wymagalności roszczenia powoda po dokonaniu zapłaty na rzecz "L.D.C.P."

W skardze kasacyjnej pozwana ponowiła wcześniejsze zarzuty naruszenia art. 479¹² § 1 w związku z art. 162 k.p.c., art. 6 k.c. w związku z art. 232 k.p.c. i w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 357¹ k.c. w związku z art. 495 § 1 w związku z art. 475 k.c. i art. 5 k.c., a ponadto zarzuciła naruszenie art. 56 i 65 § 1 w związku z art. 536 § 2 k.c. i art. 479 w związku z art. 354 oraz art. 362 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z postulowanym przez skarżącą rygoryzmem w egzekwowaniu przez sąd obowiązku przestrzegania przez przepisów postępowania przez strony nie daje się pogodzić domaganie się przez skarżących sankcjonowania opóźnienia powoda w przedstawianiu dowodów na podstawie art. 479¹² k.p.c. przez pominięcie dokonanych na ich podstawie ustaleń, chociaż sama nie dopełniła warunkującego powołanie się na to uchybienie obowiązku zwrócenia uwagi sądu na dopuszczenie na rozprawie przed Sądem Okręgowym w dniu 20 sierpnia 2009 r. sprekludowanych na podstawie tego przepisu dowodów powoda i złożenia wniosku o wpisanie stosownego zastrzeżenia do protokołu, zgodnie z art. 162 k.p.c. Wobec nieuprawdopodobnienia, że zastrzeżeń tych nie zgłosiła bez swojej winy, pozwanej nie przysługiwało w postępowaniu apelacyjnym prawo podnoszenia zarzutu naruszenia art. 479¹² k.p.c. Powołany obecnie w skardze kasacyjnej ten sam zarzut jest więc nieuzasadniony. (...)

Nie można zgodzić się z oceną skarżącej, że przewidziana w art. 479 k.c. instytucja wykonania zastępczego chroni przede wszystkim interes wierzyciela. Podjęcie przez wierzyciela czynności zmierzających do zaspokojenia w ramach wykonania zastępczego przynosi korzyść także dłużnikowi przez to, że skracając czas oczekiwania na wykonanie zobowiązania przez dłużnika, wpływa na zmniejszenie szkody, jaką ponosi wierzyciel z powodu zwłoki dłużnika zobowiązanego do jej naprawienia na podstawie art. 479 k.c. Ochronę dłużnika przed ponoszeniem nieuzasadnionych kosztów związanych z kupnem przez wierzyciela rzeczy oznaczonych co do gatunku w ramach uprawnienia zastępczego zapewnia art. 354 § 1 i 2 k.c., nakazujący współdziałanie dłużnikowi i wierzycielowi przy wykonaniu zobowiązania i kierowanie się przy tym zasadami współżycia społecznego oraz ustalonymi zwyczajami. Warunkiem uzyskania na tej podstawie ochrony prawnej przez dłużnika kwestionującego wysokość wydatków poniesionych przez wierzyciela z tego tytułu jest wykazanie, że były one nadmierne. Kwestia ta nie była jednak na użytek okoliczności opisanych w art. 354 w związku z art. 479 k.c. przedmiotem dowodzenia strony pozwanej.

Uznanie przez Sąd Apelacyjny za niewykazaną pod względem faktycznym następczej, obiektywnej niemożności świadczenia przez pozwaną, związanej według jej twierdzeń z suszą, jaka wystąpiła na terenach produkcyjnych w 2006 r. nie jest kwestionowane w skardze kasacyjnej. Stanowiska tego, które zdecydowało o oddaleniu zarzutu pozwanej opartego na podstawie z art. 495 k.c., nie może podważyć sformułowany w niej zarzut naruszenia tego przepisu przez niewłaściwą ocenę prawną łączącego strony stosunku prawnego. Nie może też odnieść skutku zarzut naruszenia art. 475 k.c., pozbawiony koniecznego dla jego rozważenia uzasadnienia.

Zgodnie z poglądem ukształtowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego, żądanie wynikające z art. 357¹ k.c. powinno być zawarte w pozwie lub pozwie wzajemnym, jeżeli bowiem można uznać, że zarzut mógłby stanowić podstawę ukształtowania przez sąd stosunku zobowiązaniowego stron przez oznaczenie sposobu wykonania zobowiązania lub określenie wysokości dochodzonego świadczenia, to bez zgłoszenia odpowiednio umotywowanego żądania sąd nie mógłby rozwiązać umowy i orzec o wynikających z takiego rozstrzygnięcia rozliczeniach między stronami (m.in. uchwała z dnia 27 marca 2001 r., III CZP 54/00, OSNC 2001, nr 10, poz.145 oraz wyroki z dnia 21 czerwca 2001 r., IV CKN

385/00, nie publ., z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 644/98, nie publ. i z dnia 2 grudnia 1998 r., I CKN 972/97, nie publ.).

Sąd Apelacyjny trafnie wywiódł więc, że nie jest możliwe domaganie się ukształtowania stosunków stron przez sąd bez zgłoszenia odpowiedniego żądania (...). Z tych względów pozbawiona usprawiedliwionych podstaw skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.